

СТРАТЕГИЯ

ЗА РАЗВИТИЕ НА МЛАДИТЕ ХОРА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ШУМЕН за периода 2013 – 2017 година

I. ВЪВЕДЕНИЕ:

Стратегията за развитие и дейност на младите хора на територията на Община Шумен за периода 2013 – 2017 г. е израз на желание и стремеж за формиране на ефективна и устойчива политика към дадената възрастова група, основана на многосекторния подход, междусекторно сътрудничество, съвместното управление, активен и конструктивен диалог с младите хора на общинско ниво.

Стратегията за развитие на младите хора в Община Шумен е разработена в съответствие с Конвенцията на ООН за Правата на детето, Бялата книга на Европейската комисия, Стратегията на ЕС за младежта от 27.04.2009 г., Европейската харта за участие на младите хора в живота на общините и регионите, както и с влезлия в сила от 20.04.2012 г. „Закон за развитие на младежта” и Програма „Младежта в действие” 2007- 2013, и е в синхрон с проекта на Национална стратегия за младежта 2010-2020 г. на Министерството на образованието, младежта и науката и Закона за физическото възпитание и спорта.

Документът има отворен характер и подлежи на текуща актуализация, породена от моментни дадености и открити потребности.

II. НОРМАТИВНА РАМКА НА СТРАТЕГИЯТА:

Стратегията е съобразена с европейски, национални и регионални нормативни и ненормативни документи от административен характер, сред които са Програмата на правителството за европейското развитие на България (2009 - 2013), и др. Насоките са съобразени със стратегията на Европейската комисия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж „Европа 2020”.

III. ЦЕЛЕВА ГРУПА:

Стратегията за развитие на младите хора в Община Шумен е базисно насочена към млади хора на възраст **от 15 до 29 г.** без разлика в техните социални, имуществени, образователни, политически, етнически или религиозни различия. Включените в документа цели, задачи и заложените дейности обхващат представители на целевата група, които да координират и бъдат в единорядствие с местни и национално представени институции и организации, пряко или косвено заети с младежта, ориентирани към дейности и инициативи.

IV. ОСНОВНА ЦЕЛ:

БАЗИСНИ И СПЕЦИФИЧНИ МЕРКИ И ЗАДАЧИ НА СТРАТЕГИЯТА.

Основна цел:

Създаване на устойчиви механизми за развитие на младите хора като социален капитал на Община Шумен и като гарант за настоящото развитие на местната общност.

Основни дейности:

1. Насърчаване на активността на младежите от региона в развитие на дейности и инициативи, насочени към включване на младите хора в гражданското общество на местно и национално ниво.
2. Социална и културна интеграция на младите хора в обществото - чрез диалог и обмен на културни традиции на различни етноси. Личностно развитие и формиране на ценностна система.
3. Насърчаване на сътрудничеството между младежките организации и неформални обединения на регионално ниво от една страна и местната администрация от друга за защита на младежките интереси и потребности. Подкрепа в развитието и управлението на младежките организации и обединения.
4. Насърчаване на гражданската активност и гражданската отговорност на младите хора от Община Шумен в от общественото развитие на региона.

Схематична рамка

№	Специфична цел	Задачи /мярка/
1.	Активно включване на младежкия потенциал в обществения живот на града.	<ul style="list-style-type: none"> - Създаване на Консултативен съвет по младежка политика. Съветът се формира чрез преки избори в училищата и университета, като за целта ще бъде изготвен допълнителен правилник за неговата дейност. - Прилагане на различни способи за диалог и сътрудничество, разработени от младежки консултативен съвет и местната власт. - Възможност за предложения и решения на засягащи младите хора проблеми насочени към Община Шумен и Областна управа /Консултативен съвет/. - Принципите на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите да бъдат афиширани и функциониращи чрез ефективното развитие на гражданското общество. - Подготвяне на концепция за местно радио или телевизионно предаване, насочено към младежките проблеми и актуална конюнктура. - Реализиране на съвместни кампании /проекти/ със студенти от Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”, Факултет „Артилерия, ПВО и КИС” на НВУ „Васил Левски” и Консултативен съвет.
2.	Работа на регионално ниво в сектор младежка политика. Организационни дейности.	<ul style="list-style-type: none"> - Взаимодействие с всички центрове, разработващи проекти с цел реализиране и подобряване на местни дейности и състояние. - Индивидуалното развитие да бъде поощрявано в различните области на работа. - Осигуряване на условия за създаване, организиране и ефективност на клубовете по интереси и организации. - По-тясна връзка и сътрудничество между местните организации и чуждестранни и национални такива чрез различни мероприятия и участия. - Координация и популяризиране на различните услуги и дейности, които предлагат организациите.

		<ul style="list-style-type: none"> - Мобилни групи, които събират сведения за актуалното състояние на младежката общност.
3.	Здравословният начин на живот - полезен, достъпен и предпочитан.	<ul style="list-style-type: none"> - Търсене и предлагане на способи за реконструкция и изграждане на нова спортна инфраструктура. - Да бъде утвърден институционален апарат за консултация между младежките организации и всички обществени и професионални групи, ангажирани със здравеопазване и социални грижи. - Прилагане на образователни системи за профилактика и здравословен начин на живот - лобиране на общинско ниво за внедряване в учебните програми на модули по здравно образование - Откриване на обслужващи и информационни бюра съвместно със студенти изучаващи медицина и хуманитарни науки. - Работа с младежи в неравностойно положение, които да бъдат включени в разработването на мероприятия и инициативи с хуманитарна цел.
4.	Подпомагане на творческия потенциал, съхраняване на българските традиции.	<ul style="list-style-type: none"> - Консултативният съвет се ангажира със създаване на база данни, отговаряща на актуалните тенденции за развитие на младежки дейности и мероприятия. - Създаване на младежки център с цел съхраняване и развитие на българските традиции и дух. - Подпомагане на професионални и самодейни състави представящи историята, изкуството и бита на Общината. - Поощряване и подпомагане на младежи, участващи в различни мероприятия, конкурси, дейности. - Подготвяне на годишен план за сезонни алтернативни занимания през ваканционните и почивни дни. - Използване капацитета на функциониращите читалища, помещения, зали за реализиране на различни прояви и културно-масови мероприятия по прилагане плана за осъществяване на „Стратегията за развитие на младите хора”. - Разработване на масови дейности с участието на широка младежка общественост, повод за което е кандидатурата на град Шумен за „Европейска столица на културата”. - Съвместни инициативи със създадената мрежа в училищата и университета клубове „Съхрани Българското”, Скаутски Клуб „Мадарски конник” и сродни родолюбиви обединения за честване на национални и местни дати, както и системни срещи и дискусии целящи повишаване на културната атмосфера и творческа мисъл.
5.	Интеграционна и културна политика в обществото	<ul style="list-style-type: none"> - Прилагане на дейности целящи интеграционно отношение към хората в неравностойно положение. - Обмен между различни етнически групи на традиции, умения, знания. - Продължаване на традиционно провежданите информационни кампании по превенция на рисковото поведение сред младите хора, чрез демонстрации и

		<p>ежемесечни кампании.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Акции подкрепящи и утвърждаващи толерантност, солидарност и равнопоставеност между половете. - Прилагане на мерки в областта на превенция на социалното изключване. - Създаване на политика подкрепяща млади семейства, поставени в рисково и тежко положение. - Инициране на екологични кампании с възпитателно- научна цел.
6.	<p>Предоставяне на различни форми за заетост на пазара на труда. Доброволчество.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ефективна координация между Дирекция „Бюро по труда” и младежкия сектор, свързващо звено да бъде Консултативен съвет; - Подготвяне на различни прояви изискващи общественополезна дейност, целяща участие на голям кръг младежи в цялостния процес на подготовка и реализиране; - Осъществяване на срещи между местния бизнес и младите, търсене на условия и помощ в ориентирането в различните работни сектори - създаване на ежегодна трудова борса. - Осигуряване на начини за подпомагане на предприемачеството в публичния сектор. - Създаване на център за консултации по трудови въпроси. Изготвяне на информационно-образователни материали, свързани с кариерното развитие. - Превръщането на доброволческия труд в средство за обществено развитие и позитивен начин на мислене - кратки, съдържателни обучителни програми. - Приспособяване на доброволческата дейност сред видовете неформално образование.
7.	<p>Обучения, срещи, дискусии целящи повишаване броя на младежките проекти и изяви.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Финансова обезпеченост на младежки прояви от всички сектори - спорт, култура, изкуство, здравно, обществено и социално възпитание; /общински бюджет, по проекти на младежки НПО-та, спонсори/ - Разработване и прилагане на план от младежките клубове съвместно с местната власт за създаване на привлекателна и атрактивна среда в кварталите и малките населени места в общината. - Инициране на център по създаване и реализиране на младежки проекти. - Създаване на клуб към ШУ от студенти, който да насърчава участието в различни младежки формирания, организации и проекти с научна, интелектуална, образователна цел. - Младежки дом- основен инструмент за включване на младите хора в работата на местната власт.

V. ПРИНЦИПИ НА РЕАЛИЗАЦИЯ:

1. **Зачитане правата, свободите и мненията на младите хора**, насърчаване на равенството между половете и борба срещу всички форми на дискриминация.
2. **Нормативно утвърждаване правото на младежите да участват** в разработването на обществени политики от различен характер.
3. **Равноправен диалог** с младежките организации и общности.
4. **Целенасоченост** на действия и усилия.
5. Системност, координираност и последователност на политиките за развитие на младежта.
6. **Времева и предметна устойчивост** - ко-мениджмънт - координацията между гражданската активност и държавната и местна политика;
7. **Европейски стандарт** - приложение и популяризиране на европейската система, на която се опират всички програмни и нормативни документи, съобразени с местния характер и принципи.
8. **Законодателно осигуряване** - Стратегията е в синхрон с националното и европейско законодателство.
9. **Информационно осигуряване** - За да бъде достояние на широката аудитория документ ще бъде разпространен в медийното и онлайн пространството, за да могат активно да вземат участие засегнатите и интересувачи се лица. Документът има публичен характер и се цели достигането му до възможно най-широка аудитория.

VI. АНАЛИЗ НА ПРОЦЕСИТЕ, СВЪРЗАНИ С МЛАДИТЕ ХОРА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ОБЩИНА ШУМЕН:

За адекватното и актуално изписване на упоменатите по-долу критерии в Стратегията бе направена справка в съответните служби на територията на общината.

1. Демографски показатели

Според направената демографска характеристика по данни от последното официално преброяване към 1.02.2011 г. населението на България е 7 364 570 души. Област Шумен е с относителен дял 2,5% от общото за страната. След последното преброяване областта наброява 180 528 души, което е с над 20 000 по-малко от преброяването през 2001 г. Населението в Община Шумен е 93 649. От тях 45 085 мъже и 48 564 жени. В сравнение към 30.11.2009 г. населението на общината е било 94 276 души. Младите хора на възраст между 15 и 29 години са около 18 000 души. Като само около 1 500 души живеят извън града.

2. Безработица

Към 30.10.2012 г. по данни на Дирекция „Бюро по труда” - Шумен, регистрираните младежи обособяват дял от над 18%, което в сравнение с предходни години е с три пъти повече. Само за месец септември 2012 г. регистрираните до 29 годишна възраст са 577 като приблизително 40% са с висше образование. Все повече стават регистрираните лица взели диплома от „възможно най-перспективния университет”, които ежесечно полагат подпис в бюрата по труда, с надежда, че ще се отвори възможност за стабилна работа, която да им даде старт в кариерното развитие. Малка част от тях реализират образованието си чрез оперативните програми, които предлагат стажантски места.

3. Здравеопазване

Демографските процеси, заболяемостта, физическото развитие, факторите на риск, непредпазливост, инциденти, бедствия, както и други фактори, свързани с тях, формират здравното състояние на населението.

Последните данни сочат значително завишаване броя на хората с увреждания. Обезпокоителни анализи дават влошаваща картина при здравния статус на подрастващите :

- Намаляване на двигателната активност сред младежите на възраст 15-29 г.;
- Занижена елементарна двигателна култура, в т.ч. неправилна поза при седеж, стоеж, ходене и др.;
- Нездравословно хранене - затлъстяване, хипертония и други;
- Нараства броят на младежите употребили алкохол, тютюневи изделия, наркотици в по-ранна възраст, въпреки законовата забрана и контрол от страна на Общината. (13-24).

На територията на община Шумен има заведения за болнична и извънболнична помощ, диспансери, заведения за социална помощ и други лечебни и здравни заведения.

4. Образование

В областта на просветата Шумен отстоява позициите си на водещ град и разполага с широка мрежа от училища за всички степени на оgramотяване и компетентност. Градът е сред новаторите в педагогическото образование в България. Българското общество има традиционно високи образователни ценности и стандарти. Социализирането, реализирането и конкуренцията при младите са ключът към ефективно образование, което трябва да се насърчава и развива във всички направления от областта на формалното и неформално образование.

Град Шумен е притегателен образователен център за ученици и студенти не само от цялата област, но и от България и чужбина. На територията на община Шумен са застъпени - хуманитарна, техническа, чуждоезикова, природоматематическа, технологична, икономическа, изкуства и спорт области на науката.

Профилираното обучение и разширеното изучаване на някои общообразователни предмети дава възможност да се постави индивидуалността на ученика в центъра на учебно-възпитателния процес, да се осигури готовност за бързо професионално ориентиране към определен профил, определена специалност.

5. Младежка заетост

В условията на пазарна икономика от най-важно значение за младите хора е предстоящото им трудово и социално реализиране, в т.ч. осигуряване на заетост, поддържане и подобряване условията на труд, както и добра среда за разширяване на възможностите за интегриране.

Ежемесечната статистика изведена по данни на ДБТ- гр. Шумен за равнището на младежка безработица е с отрицателни показатели, а причините могат да се групират в няколко аспекта:

- дисбаланс между реалното търсене на пазара на труда и младежите с дадено професионално направление;
- занижено равнище на професионална квалификация, дължащо се на слаба практическа подготовка и ниска информираност;
- слабо търсена или неточна професионална ориентация;

- огромен проблем при завършващото образование е липсата на трудов опит, който е спънка за всеки работодател при подбор на кадри;

- демотивация от предлаганото заплащане при несъобразяване или пренебрегване на дадената квалификация и др.

Предвид демографската криза която проличава в още по голяма степен след последното преброяване от 2011 г., депопулацията на млади хора, започването на работа от типа „първата изпречила се на пътя” трябва да се търсят възможности на всеки безработен, квалифициран или ефективен млад човек да се предлага оптимално и целево насърчаване, за да не се позволява демобилизиране на потенциал и преориентиране в близка, но чужда държава.

6. Гражданската активност

Гражданската активност в Общината все още не се прилага ефективно, за да може чрез нея да бъде отразено мнението на младите по различни въпроси, по които могат да бъдат притегателно средство за вземане на политически, социални решения или такива, които имат отношение към тях. За разлика от установените европейски модели на представителство чрез местни младежки съвети, диалогът с младите хора все още не е цялостен, завършен и структуриран. През последните години се занижи участието на младежи в граждански организации, но въпреки това на територията на общината работят младежки неправителствени организации, които реализират младежки инициативи и дейности на местно, национално и европейско ниво.

Съществуват различни клубове - спортни, театрални, танцови, фен-клубове, интернет зали и др. с дадена секторна насоченост. Така от една страна младежите отиват, за да спортуват, танцуват, репетират, а от друга - да се забавляват и да открият среда за социално общуване.

Въпреки значителното нарастване в периода 2003-2012 г., държавното и общинското подпомагане за младежките организации е все още много ограничено и не позволява да се постигат в пълнота целите, очертани в Бялата книга на Европейската Комисия и в препоръките на Съвета на Европа за национална подкрепа на младежките организации.

7. Свободно време и културна среда

Пълноценното, разнообразно и качествено ангажиране на свободното време на младите хора в община Шумен е основополагащ фактор за формирането на тяхната изява, идентичност и просперитет. Фактори като удължен образователен процес, ниска трудова заетост правят този период от време значително по-дълъг. Иновативните структурни технологии, плавният преход към демократична социализация и пазарна икономика създават разнообразни и ефективни начини за реализация на добри практики и идеи.

Като център с богато историческо и археологическо минало град Шумен има значителен потенциал и база за участие в прояви и инициативи, за запознаване с културно-историческото наследство и неговото опазване. В подкрепа на това е и кандидатурата на града за „Европейска столица на културата”, в чиято дейност младите биха имали голямо стратегическо и подпомагащо значение. За съжаление се наблюдава отлив на младите хора от културните събития намиращи се в годишния и национален календар. За спиране на този негативен процес трябва да бъде засилено участието, интереса и инициативността им като се предоставят възможности за пълноценното оползотворяване на свободното време и засилване на координацията с местните управителни структури, като тази дейност бъде постоянно средство за извънучилищни занимания.

Представената Стратегия за развитие на младите хора не може да бъде друга освен подпомагаща. Структурите, реализиращи тази политика са Община Шумен, Младежки

дом, Студентски парк, читалища, училища, неправителствени организации, спортни клубове, младежки организации, доброволци, клубове по интереси и др.

СИНТЕЗИРАН АНАЛИЗ НА ЗАОБИКАЛЯЩАТА МЛАДИТЕ ХОРА

В ОБЩИНА ШУМЕН СРЕДА:

(SWOT анализ)

СИЛНИ СТРАНИ <i>стимулатори на развитието</i>	СЛАБИ СТРАНИ <i>ограничители на развитието</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Съществуване на утвърдени клубове по интереси, неправителствени организации и др.; - Опит за финансиране на младежки дейности от различни организации в разработване на управленски проекти. - Самоинициативност на младите хора за разработване и развитие на различни творчески прояви; - Ежегодно участие в национални, международни конкурси, фестивали, турнета, спортни и творчески състезания и класиране на призови места сред младежите; - Развита и оборудвана образователна мрежа, вкл. Професионална; - Шуменски университет, „Епископ Константин Преславски”- обучаващ хиляди млади хора. - Факултет „Артилерия, ПВО и КИС”, който взема участие във всички национални и местни дейности и мероприятия. - Съществуваща база (Младежки дом, Студентски парк, училища, площадки, читалища и др.) за осъществяване на дейности.	<ul style="list-style-type: none"> - Ниска заинтересованост към съществуващите организирани инициативи - Липса на стабилна и устойчива координация между отделните организации; - Недостиг на задоволяващи и атрактивни места за развлечения, спорт и творческа дейност; - Засилваща се миграция на младежи към по-развити градове и към столицата; - Емиграция на младежи ; - Слаби информационни кампании относно различни участия в местни организации, неправителствени организации, пропускане на перспективи; - Системни прояви на непристойно поведение в училище и на улицата; - Дисбаланс между потребността от кадри на пазара на труда и предлаганата квалификация; - Амортизирана и морално остаряла инфраструктура и техника за младежки дейности.

Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> - Разработване на проекти за възстановяване и развитие на съществуваща и изграждане на нова инфраструктура за реализиране на различни видове форми за младежки активности; - Насочване и кандидатстване по различни програми за младежки дейности; - Изготвяне на план за осъществяване и развитие на межкултурен български и международен диалог; - Търсене на сътрудничество с младежките неправителствени организации за съвместни дейности; - Търсене на ефективно партньорство между младежки организации и местната власт за кандидатстване по проекти. 	<ul style="list-style-type: none"> - Хаотична и несистемна приемственост на практики и цели сред младежките лидери; - Небрежност, липса на заинтересованост сред младежите; - ☐ Световната финансова криза, различни конфликти зони, които дават отражение и върху страната; - Демографски срив, проличаващ още повече в общината след националното преброяване от 2011г.

VII. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ

1. Повишена роля на младите хора в гражданското общество на местно, национално и международно ниво.
2. Внедрени европейски модели за работа с младите хора.
3. Развити доброволчески дейности и младежки организации.
4. Участие на младите хора в местното самоуправление за решаване на младежките проблеми.
5. Повишена информираност на младите хора относно възможностите за ползотворно използване на свободното им време.
6. Повишаване на активността и участието на младите хора в национални и международни младежки и образователни програми.
7. Изготвяне на ежегодна програма за младежки дейности на общинско ниво.
8. Стимулиране използването на съществуващата спортна база на територията на Община Шумен за спортни занимания в извън учебно време.
9. Повишено ниво по отношение на информираност и придобити умения и знания за здравословен начин на живот.
10. Повишаване активната гражданска позиция и включване на младите хора в дейности по превенцията на зависимостите - наркомания, алкохолизъм, тютюнопушене.
11. Повишаване на активността и успешната реализация на младите хора на пазара на труда и оптималното използване на възможностите за повишаване на квалификацията, посредством формалното и неформалното образование, с оглед адекватна реакция на промените на пазара на труда.

12. Повишено самосъзнание за опазване и съхранение на съществуващите ценности и порядки.

VIII. АНГАЖИРАНИ ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ

- Община Шумен;
- Областна администрация;
- Кметствата на населените места;
- Неправителствени организации;
- Институции и организации, работещи с младите хора в региона.

IX. МОНИТОРИНГ

Наблюдението на изпълнението на Стратегията се осъществява от секторни специалисти в областта на младежките дейности. Равноправен координационен орган да бъде младежки консултативен съвет, включващ на квотен принцип чрез пряк и непосредствен избор съответните учебни, социални и младежки формирования.

X. СРОК ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ И ФИНАНСОВО ОСИГУРЯВАНЕ

Настоящата Стратегия има време на действие за периода 2013-2017 г. Ежегодно към нея до 30.01. на текущата година се изработва годишен план за работа към Стратегията с проектобюджет, който бива залаган в бюджета на община Шумен за съответната година и подлежащ на одобрение от Общински съвет на гр. Шумен.

Допълнително финансиране на дейностите по изпълнение на Стратегията ще се осигурява чрез дарения, благотворителност и др.

XI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Стратегията за развитие на младежките дейности на територията на Община Шумен цели да се създадат полезни практики, които успешно и ефективно да се прилагат в съответствие с изискванията и нормите на младите граждани. С осъществяването на заложените принципи в този документ се засилва и внедряването на европейските норми и достижения в контекста на местните нужди. Участието на младежи в местното самоуправление по въпроси касаещи тяхното развитие и утвърждаване е още една стъпка в изграждането на демократично и ефективно управление. Структурите, реализиращи тази политика на територията на Община Шумен са Младежки дом, читалища, училища, неправителствени организации, спортни клубове, младежки организации, доброволци, клубове по интереси и всеки, имащ пряк или косвен досег към най-ценният капитал на нацията - младежта. Стратегията за развитие на младите хора 2013 - 2017 г. е отворен документ, който в зависимост от нуждите на младите хора в град Шумен може да бъде допълван и доразвиван. С приемането на такъв документ проблемите на младите хора се обявяват за един от приоритетите в общината и ще бъдат под ежегоден мониторинг на общинската администрация, Общински съвет и гражданите на град Шумен.